

Sí, les idees de l'Informe MacBride encara són vigents

Patricio Tupper

Sens dubte la mobilització, a mitjans de la dècada de 1970, d'intel·lectuals, polítics, acadèmics i professionals al voltant de la comunicació en el món va ser la més gran de la història politicocultural de la humanitat. A l'empara de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (Unesco), dirigida aleshores pel senegalès Amadou-Mahtar M'Bow, es van produir milers de documents, informes i articles sobre l'estat de les infraestructures internacionals i locals de la comunicació, dels desequilibris informatius existents entre les diverses regions del món, dels continguts dels missatges produïts pel sistema transnacional i en particular d'agències de premsa, dels efectes negatius dels monopolis i de les concentracions mediàtiques.

Al centre d'aquesta reflexió, la Comissió Internacional d'Estudi dels Problemes de la Comunicació (CIC) de la Unesco, presidida per l'humanista Sean MacBride, premi Nobel i premi Lenin de la pau, exministre de relacions exteriors d'Irlanda i fundador d'Amnistia Internacional. L'anomenada Comissió MacBride, integrada per setze membres de les "diferents àrees geogràfiques, cultures, religions, ideologies i sistemes econòmics i polítics" de l'època, va ser creada el desembre del 1977 per M'Bow a petició dels països del Tercer Món. Durant més de dos anys, els seus integrants, que comptaven amb el suport de la Secretaria de la Unesco, van reflexionar, estudiar, analitzar i treure conclusions sobre l'estat de la informació i la comunicació al món i van elaborar un informe de 584 pàgines, *Moltes veus, un sol món*¹, que es va convertir per a uns en la Bíblia de la comunicació i per a uns altres, en un

endimoniat document que s'havia de combatre i oblidar.

L'Informe va posar de manifest les desigualtats existents en matèria de comunicació al món i al mateix temps va reivindicar el dret dels pobles a la informació i a la valoració de les seves identitats culturals, amb la qual cosa donava força i vigor a la demanda feta pel moviment de Països No Alineats i de l'anomenat Tercer Món en general d'establir un Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC).

En aquest sentit, les idees contingudes en les cinc àrees clau de l'Informe (polítiques de comunicació, tecnologia, identitat cultural, drets humans, cooperació internacional) constitueixen una aportació important per legitimar la noció de dret a la comunicació, avançada per l'intel·lectual francès Jean Darcy. Aquest dret, consubstancial als drets de l'home, confereix un sentit jurídic i ètic a la demanda de democratització de les comunicacions feta pels països en via desenvolupament i, en tot cas, representa una noció més àmplia que el concepte de *free flow of information* reivindicat pels Estats Units i una part dels països industrialitzats de l'Europa occidental.

Les crítiques es van centrar precisament en el flux unidireccional de la informació (entre el 80 % i el 90 % de les informacions mundials estaven produïdes per les quatre agències de premsa occidentals: Associated Press, United Press International, REUTERS i AFP); en el contingut *sensacionalista* o de *desastres* d'aquelles informacions relatives al Tercer Món; i en el caràcter de dependència informativa del Sud respecte del Nord, que crea un nou colonialisme amb la imposició dels seus sistemes de valors.

La XXI Conferència General de la Unesco, que va tenir lloc a Belgrad l'octubre-novembre del 1980, va aprovar per consens el document de la Comissió MacBride que proposa, bàsicament: posar fi a la informació en sentit únic; remoure els obstacles interns i externs per a una lliure

---

Patricio Tupper

Mestre de conferències i director d'investigació de la Universitat París 8, França

circulació i una disseminació més àmplia i equilibrada d'informacions i idees; eliminar els desequilibris i les desigualtats en matèria de comunicació; suprimir els efectes negatius dels monopolis i altres tipus de concentració de la propietat (pública o privada); pluralitat de les fonts i els canals informatius; ajuda als països *endarrerits* per part dels països desenvolupats a fi que els primers siguin autosuficients en matèria d'informació; i respecte per la identitat cultural de cada poble i el dret de cada país a defensar els seus valors socials i culturals, així com els seus interessos en els mitjans.

La Conferència de Belgrad va ser l'apogeu dels debats que van enfrontar Nord i Sud, els països rics i els pobres, els inclosos i els exclosos, en adoptar-se per consens tres resolucions bàsiques per al futur de la comunicació internacional: l'Informe MacBride, que representa la filosofia de la nova comunicació mundial; la resolució relativa a l'establiment del NOMIC com a voluntat política d'eliminar els desequilibris; i la resolució sobre la creació d'un instrument per a l'acció, el Programa Internacional per al Desenvolupament de la Comunicació (PIDC).

Tots aquests acords van ser possibles gràcies a les condicions polítiques internacionals en les quals el Tercer Món, amb el suport en bona mesura dels països socialistes de l'Est europeu, estava en una fase ascendent després de la descolonització i l'emergència de nous interlocutors que tindrien una participació activa en el sistema de les Nacions Unides (ONU). La Unesco va assumir l'espai de discussió relatiu al debat al voltant del desequilibri dels fluxos d'informació i de la comunicació.

A partir dels inicis de la dècada de 1980 es va assistir a un canvi substantiu del context polític mundial. L'arribada a la Casa Blanca de Ronald Reagan i la seva aliança estratègica amb la primera ministra del Regne Unit, Margaret Thatcher, va posar fi al procés reivindicatiu i va donar pas a la caiguda brutal de la idea de canvis en l'àmbit internacional. El triomf de les idees neoliberals va suposar, entre altres coses, la desaparició del context polític que havia permès l'elaboració de l'Informe MacBride i el seu corol·lari, el NOMIC. La premsa *occidental*, encapçalada pel periodisme anglosaxó, va començar una autèntica *guerra mediàtica* contra l'Informe de la Unesco i contra el seu director general, perquè considerava que tot el debat estava encaminat a censurar la premsa, limitar la llibertat

d'informació i acusar les grans potències d'*imperialisme cultural*. Tot i reconèixer les desigualtats, els països industrialitzats, liderats pels Estats Units i el Regne Unit van considerar que aquest era una debat ideològic propiciat per països, dirigents polítics i funcionaris internacionals *comunistes*. A mitjans de dècada de 1980, els Estats Units (1985) i el Regne Unit (1986), juntament amb Singapur, es van retirar de la Unesco, amb la qual cosa l'organització perdia el 30% del seu pressupost. Així, doncs, el debat quedava tancat: es van acabar les iniciatives sobre polítiques d'informació amb una indèguda ingerència estatal en el lliure mercat. El 1989, la Unesco va abandonar el NOMIC en considerar que havia estat "un gran malentès".

Una de les fites de Belgrad, el PIDC, va mirar de generar fluxos de transferència tecnològica des dels països centrals cap als perifèrics, però, com assenyala Colleen Roach, ben aviat el programa es va demostrar insolvent per produir algun canvi significatiu. El compte especial creat per rebre donacions només va recaptar vint milions de dòlars en el període 1981-1990, una mitjana de dos milions de dòlars l'any.² Les ajudes promeses pels països industrialitzats als projectes comunicacionals (ràdio, premsa, formació professional, etc.) van ser insignificants i, per bé que amb aportacions bilaterals es va poder crear l'Agència de Premsa Panafricana (PANA), aquesta no va ser prou independent dels estats africans que la controlaven ni va poder generar recursos ni infraestructures regionals per poder-se desenvolupar.

Trenta anys després

A principis del segle XXI, trenta anys després que comencés el debat, els problemes constatats continuen existint i, en molts sentits, les diferències s'han eixamplat. La caiguda del mur de Berlín i l'explosió tecnològica i de telecomunicacions va donar lloc a nous paradigmes. Si el NOMIC va començar a existir en un moment en què es reconeixia la relació entre desenvolupament nacional i informació, avui dia no hi ha polítiques nacionals d'informació o comunicació. No està de moda parlar ni tan sols d'identitat nacional. Ens trobem davant d'un Nou Ordre Mundial de la Informació molt diferent perquè està impulsat i guiat pel mercat i es caracteritza per una concentració

creixent tant dels mitjans de comunicació com de les empreses de telecomunicacions i porta com a conseqüència l'homogeneïtzació de continguts i identitats.

En aquest marc val a dir que el mapa mediàtic s'ha convertit en un mapa multimediàtic, en el qual els principals conglomerats (Rupert Murdoch, Time Warner, Berlusconi, etc.)³ ocupen posicions dominants i exclusives en el mercat, la qual cosa impedeix, de fet, un pluralisme de debò. Els desequilibris de la informació, malgrat l'emergència de nous interlocutors a l'àrea dels països en via de desenvolupament, es perpetuen i augmenten amb la denominada *divisió digital*.

El debat internacional sobre la qüestió, que naturalment es feia al si de la Unesco, té avui un nou espai de discussió a la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT), una organització netament tècnica, on alguns conceptes tan valorats en l'Informe MacBride com ara l'accés, la participació i el dret a la comunicació es transformen en nocions merament tècniques d'*accés digital*. En conseqüència, la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (CMSI), que va tenir lloc a Ginebra el desembre del 2003, no va sotmetre a discussió les tendències actuals: el predomini del mercat, la potència del qual reforça el procés de globalització fins a convertir-se en l'únic factor constitutiu de la societat de la informació, mentre les tecnologies i les xarxes digitals es tracten com si fossin qüestions exclusivament comercials, amb la qual cosa es descarta la incidència que tenen sobre els comportaments, els valors i les identitats. A més, i per les mateixes característiques de l'organització convocant, els Estats-nació ja no es troben sols, ja que les discussions es fan amb les corporacions del sector privat, que acaben sent determinants en l'elaboració de polítiques, mentre l'anomenada societat civil, tot i estar-hi convidada, no passa de ser un observador.

És més, la creació d'un fons de solidaritat digital, semblant al Programa Internacional per al Desenvolupament de les Comunicacions de la Unesco, es va ajornar per al 2005 i és molt possible que es converteixi en una entitat financera precària, com ho va ser la del seu predecessor.

Avui, la globalització, els conglomerats i les xarxes digitals tornen a posar sobre la taula el dret dels pobles a la comunicació i a la identitat (diversitat) cultural, tal com ho plantejava l'Informe MacBride⁴. Si bé en les discussions

dels anys setanta eren els estats els que parlaven en nom dels pobles, les noves tecnologies permeten a les comunitats organitzades (la societat civil) i als i les professionals participar en els processos comunicatius. Es tracta d'una nova batalla per la democratització de la informació i de la comunicació. Una nova batalla en què ja hi actuen grans sectors socials i mitjans de comunicació alternatius o d'informacions generals. Com va dir el fundador de l'agència de premsa IPS, Roberto Savio, el febrer del 2001 al Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, a una informació regida pels valors de la globalització mercantil, com són els dels guanys, l'eficiència i la competència, s'hi ha d'anteposar una comunicació basada en els valors de la ciutadania: la solidaritat, la justícia, l'equitat, el pluralisme i la participació.⁵ Tot un repte.

Notes

- 1 *Un solo mundo, voces múltiples*. Informe de la Comissió MacBride. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1980.
- 2 ROACH, C. *The Western World and the NWICO: United They Stand?* A: GOLGIN, P.; HARRIS, P. (ed.), *Beyond Cultural Imperialism*. Londres: Sage, 1997.
- 3 HERMAN, E.; MCCHESENEY, R. *Los medios globales. Los nuevos misioneros del capitalismo corporativo*. Madrid: Ed. Cátedra, 1999.
- 4 VINCENT, R.C.; NORDENSTRENG, K.; TRABER, M. *Towards Equity in Global Communication, MacBride Update*. Hampton Press, Inc., 1999.
- 5 SAVIO, R. *La concentración de los medios conduce al pensamiento único*. Roma: Other News, Agencia IPS, març del 2004.